

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-301-2-110>

Тупчій Маргарита, студентка магістратури ТІМ НАОМА
(науковий керівник: кандидат історичних наук, доцент Г. О. Андрес)

Реституція культурної спадщини в Україні в період 1991–2022 рр.

Ключові слова: реституція, культурна спадщина, твори мистецтва, закон, міжнародне право, конвенція, війна.

Marharyta Tupchii, MA student, NAFAA
(academic mentor: Associate Professor Hanna Andres)

Restitution of cultural heritage in Ukraine in 1991–2022

Abstract: The report highlights the issue of cultural restitution on the territory of Ukraine during the time of independence, the loss of cultural heritage in wartime, and the legislative framework regulating the preservation and return of cultural heritage.

Key words: restitution, cultural heritage, works of art, law, international law, convention, war.

Культурна спадщина є історичним надбанням народу, зв'язком поколінь, культурною ідентифікацією, через це надважливе її збереження на місцях та в межах державних кордонів, передусім під час війни, під час якої є загроза знищення та викрадення культурних цінностей.

Поняття «реституція» визначається, як відновлення прав власності на культурні цінності з метою подальшого їх повернення до власника/держави походження. Міжнародне право в реституційному питанні почало розвиватися ще на початку XIX ст. після падіння імперії Наполеона. У XX ст. ці питання стали актуальні у зв'язку з Першою (1914–1918) та, особливо, Другою (1939–1945) світовими війнами. Внаслідок цих подій було пограбовано та знищено незліченну кількість творів культурної спадщини всього світу та України зокрема.

Міжнародна законодавча база в галузі повернення культурних цінностей базується на Конвенції UNESCO «Про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту» (1954), Конвенції UNESCO «Про заходи, спрямовані на заборону і запобігання незаконному ввезенню, вивезенню та передачі права власності на культурні цінності» (1970), Резолюції Генеральної Асамблеї ООН «Про повернення або реституція культурних цінностей країнам їх походження» (1972), Конвенції ЮНІДРУА щодо викрадених або незаконно вивезених культурних цінностей (1995), яка потребує ратифікації Україною, Конвенції Ради Європи «Про правопорушення, пов'язані з культурними цінностями» (2017).

З отриманням Україною незалежності в уряді першочергово піднімаються питання реституції в культурній політиці держави. В 1992 р. була створена Національна комісія з питань розшуку і повернення в Україну

Section 4. Problems of modern art and art management

культурних цінностей, що займалася пошуком, атрибуцією, та поверненням творів мистецтва до України. Також, почала активно працювати культурна дипломатія, створювалися міждержавні комісії з Німеччиною, Польщею, Австрією та Росією з питань розшуку та повернення спадщини до країн-власників через наслідки Другої світової війни. В 1999 р. в Україні став чинним Закон «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей», що регулює охорону культурної спадщини та її переміщення, сприяючи міжнародним відносинам.

З 2014 р. розпочинається війна між Україною та Росією, особливо бойові дії ведуться на східних та південних територіях України. Відомо, що постраждали Луганський Музей історії та культури, Музей Великої Вітчизняної війни в Донецьку та ін. Військові дії на окупованих територіях не дають можливості, в повному обсязі, дослідити стан цих музеїв та їхніх фондів. Відкритим залишається питання, що було знищено, а що було вивезено та знаходиться в даний час в російських музейних та приватних колекціях.

Із 24 лютого 2022 року розпочалася повномасштабна війна в Україні, через напад російських військ на всі області України. Відбувається викрадення, понівечення, знищення української культурної спадщини, свавільне вивезення творів мистецтва, котре підтримується культурною політикою Росії. Уряд України створив загальнодоступну базу даних для можливості оперативного фіксування російських військових злочинів над українськими культурними цінностями.

Зважаючи на перераховані вище умови, дослідження реституції культурної спадщини в Україні залишається актуальним питанням сьогодення та майбутнього для вирішення проблем розшуку та повернення викраденого національного надбання України.

